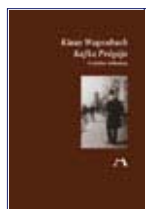

Klaus Wagenbach: Kafka Prágája

Az Atlantisz Kiadó ajánlata

Klaus Wagenbach
Kafka Prágája
Irodalmi útikalauz
(Világváros sorozat)
Fordította: Czeglédi András
A fordítást szerkesztette és az eredetivel egybevetette: Papp Zoltán
Atlantisz Könyvkiadó, 2006.
146 old., képekkel, 2.695 Ft
ISBN 963 91 65 92 1
ISSN 0866-0344

Klaus Wagenbach 1930-ban született Berlinben. 1959-től a frankfurti S. Fischer Kiadó lektora. A *Tintenfisch* [Tintaha] (1968-1987) és a *Freibeuter* [Kalóz] (1979-1999) folyóiratok szerkesztője-kiadója. Az 1964-ben általa alapított és személyével összeforrt Wagenbach Kiadó egy ideig a 68-as diákmozgalom és a későbbi „nyugtalan idők” emblematikus figurái – pl. Rudi Dutschke és Ulrike Meinhof – szövegeit adja ki. Valószínűleg 1968 óta hord piros zoknit. A hetvenes évektől programja mindinkább a német és olasz szépirodalom és kultúrtörténet felé fordul. Legfontosabb szerzői: Kafka, Frieds, Celan, Hermlin, Pasolini, Moravia, Calvino, Malerba, Eco. Kötetei híresen szépek. A sok könyvét borító kék vászon színét ma már „Wagenbach-kék”-nek nevezik. Az utolsó tulajdonos-kiadók egyike Németországban. Szervevényes Kafka-kutató.

Wagenbach ebben a kötetben Franz Kafka Prágáját igyekszik bemutatni, különös hangsúlyt helyezve a Kafka életművében is visszaköszönő épületekre, helyekre, sétaútvonalakra. Nem csupán Kafka irodalmi alkotásainak megidézésével, igen gazdag képanyaggal hanem az olvasó számára a korabeli és a jelenlegi Prágában egyaránt „útikalauzként” használható leírásokkal teszi izgalmassá a már letűnt kor emlékeit és napjaink helyeit. A kötetben remekül használható térkép is található

Részletek a könyvből:

ELŐZETES MEGJEGYZÉS

Franz Kafka, akinek hűvös, szikár és mégis „kleisti” prózája, irodalmi képei – a jelentést tevő majomról vagy az átváltozó Samsárról, a földmérőről vagy a fegyencgyarmatról – s hatalomelemzése a huszadik század közepétől oly tartósan befolyásolják a világ majd minden irodalmát, rövid élete során (1883-1924) szinte sosem hagyta el szülővárosát, Prágát. Néhány szolgálati út, egy-két tanulmányút, számos szanatóriumi tartózkodás, fél esztendő Berlinben és pár hónap a cseh vidéken – ez volt minden.

Prága – írta Kafka már tizenkilenc évesen - nem ereszt. Ennek az anyácskának karmai vannak.[1]

És 1912-ben, huszonkilenc évesen, immár négy éve hivatalnoksorban, az első regény megírását tervezve:

Ugyan hogy is élhetek Prágában! Ez a bennem élő, emberek utáni vágyakozás, mely nyomban szorongássá válik, ha teljesül, csak nyaralás idején zökken a helyére...[2]

Két évvel később a naplóban:

Ei Prágából. Ezzel az engem valaha is ért legerősebb emberi ártalommal szemben a rendelkezésemre álló legerősebb ellenszérumot kell alkalmazni.[3]

És 1917-ben, rezignáltan:

Prága. A vallások úgy veszítik el önmagukat, akár az emberek.[4]

Aki tehát tudni szeretné, mely házakban lakott Kafka (szinte mindegyik áll még), vagy mire gondolt, amikor azt írja: „legszívesebben parkokban és kis utcákon bóklászom”,[5] röviden: mit látott Kafka, annak Prágába kell utaznia, valóságosan vagy gondolatban. Ezt az úti- és olvasókönyvet mindkét úthoz kalauznak szánjuk; egyúttal arra törekedtünk, hogy korabeli felvételeken mutassuk be a házakat és helyszíneket.

KAFKA PRÁGÁJA

Prága, a Cseh Királyság fővárosa, Kafka idejében (a következő adatok mind az 1910 körüli állapotokat tükrözik)

Bécs és Budapest után Ferenc József császár Osztrák-Magyar Monarchiájának harmadik legnépesebb városa volt: nyolc városrészében 230 ezer lakos élt. A Moldva jobb partján terül el az Óváros [Prága I., Altstadt, Staré Město]; körül fogja az egykori gettót, a későbbi Józsefvárost [Prága V., Josefstadt, Josefov], melynek középkori házait 1895 és 1905 között lebontották, s modern bérpalotákat építettek a helyükre. Az Óvárossal határos az Újváros [Prága II., Neustadt, Nové Město], a Moldva túlsó partján található a Kisoldal [Prága III., Kleinseite, Malá Strana] és a Várnegyed, a Hradzsín [Prága IV., Hradštin, Hradčany]; 1900 körül csatolták a városhoz Wischehradot [Vyšehrad], Holeschowitz-Bubnát [Holešovice-Bubny] és Liebent [Libeň].

A város akkorra persze már rég túlnőtt ezeken a határain, s az elővárosokkal együtt több mint 600 ezer lakosa volt. Ráadásul az erőteljes cseh bevándorlás következtében az egykoron túlnyomórészt német Prága majdnem teljesen cseh várossá vált, harminckétezres németajkú kisebbséggel, melynek több mint felét zsidók alkották: a német Prága zsidó Prága is volt. E német Prága főleg a harminchatezres lakosságú Óvárosra és a négyezer fős Józsefvárosra koncentrált, úgyhogy a városközpontban még többnyire németül beszéltek, a város többi részében viszont szinte kizárólag csehül. Az itt, ezen a szigeten beszélt *Pragerdeutsch* (a legközelebbi összefüggő német nyelvtérlet mintegy ötven kilométerre volt) dialektusmentes, szikár szókincsű írott német volt: Kafka ezen az anyanyelven írt, s ritkán lakott és dolgozott másutt, mint Prága e legbelső kerületében.

Egon Erwin Kisch így írta le a prágai németeket:

Szinte kizárólag nagypolgárok voltak, barnaszénbányák tulajdonosai, bánya- és kohóipari vállalkozások, valamint a Skoda Fegyvergyár igazgatótanácsi tagjai, komlókereskedők, akik Saaz [Žatec] és Észak-Amerika között utazgattak ide-oda, cukor-, textil- és papírgyárosok, valamint bankigazgatók; köreikben professzorok, magas rangú tisztviselők és állami hivatalnokok forgolódtak. Német proletariátus nemigen létezett. A prágai lakosság öt százalékát kitevő huszonötezer németnek volt két díszes színháza, egy hatalmas hangversenyépülete, két főiskolája, öt gimnáziuma és négy főreáliskolája, két napilapja (reggeli és esti), nagy egyleti épületei s nem hiányzott az élénk társadalmi élet sem.^[6]

A két „díszes színház” az 1781-ben épült, későbbi Német Tartományi Színház és az 1888-ban megnyílt Új Német Színház volt (ld. a kötetben 115. o. képét), összesen 3400 férőhellyel. A „hatalmas hangversenyépület” az 1882-ben átadott Rudolfinumot jelentette (ld. a kötetben a 106. o. képét), a „két főiskola” pedig az 1882-ben német és cseh részre szétválasztott egyetemet és műszaki főiskolát – a négy intézményben összesen tizenkétezer diák tanult, a két németben alig kétezer. A „két napilap” a polgári-konzervatív *Bohemia* és a liberális *Prager Tagblatt* volt. A „nagy egyleti épületeken” főleg a Német Ház értendő, egy kiterjedt komplexum számos étteremmel, teremmel és klubhelyiséggel az összesen 232 (!) német egylet számára.

A gazdag kulturális élet persze aligha kendőzhetette el a bizonytalan politikai helyzetet: a túlnyomórészt nacionalista *deutsch-böhmisch* vidékről érkező diákok a liberális polgárság ellen agitáltak, a munkások kapitalista kizsákmányolók ellen, a csehek a németek gazdasági és politikai dominanciája ellen. A cseh nemzeti mozgalom leglátványosabb jele volt az 1891-es Cseh Tartományi Kiállítás a Baumgarten [Stromovka] parkban – erre az alkalomra épült a Laurenziberg [Petřín-hegy] kilátótornya (a párizsi Eiffel-torony hasonmása) és két függővasútpálya is; ugyanebben az évben eltűntek az utolsó kétnyelvű utcatáblák. Az 1891-es decemberi nacionalista zavargások nyomán az addig kevésbé érintett zsidók is a frontvonalak közé kerültek, és ekkortól csak azon voltak, miként Theodor Herzl írta, „hogyan potyautasként megússzák a nemzetiségi viszályt”.

Prágát a századfordulótól az első világháborúig szinte csak bécsi sürgőrelevekkel irányították, amit időről időre megzavartak az általános választójogért folytatott heves küzdelmek (1907-ben vezették be a jogot a férfiak számára). 1918 októberében Prága fővárossal kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot.

Kafka mélyen meghasonlott városként élte meg Prágát: a (német) felső réteg – a nemesség, a hadsereg, az ipar – konzervatív vagy egyenesen reakciós, a (cseh) alsó réteg nemzeti-demokrata vagy egyenesen nacionalista volt, s a kettő között a kicsiny, gyámoltalan liberális középosztály (németek, zsidók, kisebb számban csehek is).

E különbség – ugyanakkor az egyidejűség hiánya is! – látható és kézzelfogható volt. A nemesi csésák és libériás inasok mellett már járt az utakon néhány, Reichenbergben [Liberec] gyártott automobil. Az első nagy, nemegyszer kétszázévezres, szociáldemokrata felvonulásoknak olyan cs. és k. nyugdíjasok lehettek a szemtanúi, akik az utolsó, 1866-os osztrák-porosz háború kitüntetései viselték. Már rég (1895-ben) bevezették a telefont (városi beszélgetés: 20 heller), s még mindig (egészen 1918-ig) 2 heller hídvámot kellett fizetni az átkelésért a Moldva-hidakon (kivéve a Károly-hidat), az új (1900-as) villamoserőmű falai előtt pedig még két évtizedig szablys-bokrétás rendőrök lovagoltak. Bár 1897-ben üzembe álltak az első villamosok (menetdíj: 14-30 heller), és 1912-re már több mint száz kilométeres a hálózatuk, Kafka még harmincévesen is örömet lelte „a villamosról való leugrás”-ban,^[7] mint ahogy szívesen vette igénybe a pneumatikus postát (a városközpontban azonnal kézbesített csöppostát) is, hogy barátjával, Max Broddal levelezzen. A postadíj 45 heller, vagyis majdnem fél korona.

Sok pénz ez egy biztosítótársaság fogalmazójának, akinek napi tizenegy (havi 320) korona keresetből kellett kijönnie, s aki néha színházba (földszinti ülőhely: 5 korona) vagy házon kívüli „estebédre”^[8] (menü: 3 korona) is el akart jáni.

[1] Franz Kafka: *Briefe*, S. Fischer, Frankfurt am Main, 1958, 14. o.

[2] Franz Kafka: *Naplók, levelek*, Európa, Budapest, 1981, 100. o. (ford. Tandori Dezső) felhasználásával.

[3] l.m. 361. o. (ford. Györfly Miklós) felhasználásával.

[4] Franz Kafka: *A nyolc október*, Cartaphilus, Budapest, 2005, 81. o. (ford. Tandori Dezső) felhasználásával.

[5] Franz Kafka: *Briefe an Felice*, S. Fischer, Frankfurt am Main, 1967, 571. o.

[6] Egon Erwin Kisch: *Szenzáció! Szenzáció!*, Gondolat, Budapest, 1974, 116. o. sk. (ford. Tandori Dezső) felhasználásával.

[7] F. Kafka: *Naplók, levelek*, id. kiad. 147. o. (ford. Antal László)

[8] Franz Kafka: *Beschreibung eines Kampfes*, S. Fischer, Frankfurt am Main, 1954, 94. o.